

Chronicon

GENERALIA

Abbas Generalis

Die 27 aprilis 1984, Rev. mus Dominus Dr. M.L. van de Ven, abbas generalis Ordinis Praemonstratensis, in canonia Bernensi a Commissario Reginae pro provincia Brabantica, Mr. A. van Agt, ad hoc ab Oratore neerlandico in Urbe Roma Jhr. Beelaerts van Blockland deputato, insignitus fuit distinctione honorifica Regni Neerlandici quae vocatur «Eques Ordinis Leonis Neerlandici». (H.V.B.)

Occasione Iubilaei sacerdotalis Excellentissimi Domini Norberti Calmels, episcopi tit. Dusensis, quondam abbatis generalis Ordinis Praemonstratensis, sequentia legebantur in diario Vaticano *L'Osservatore Romano*, diei 31 Maii 1984:

«La Curia Generalizia dei Canonici Regolari Premostratensi e il Collegio San Norberto hanno celebrato ieri martedì 29 maggio l'ottocento-cinquantesimo dalla morte di San Norberto, fondatore dell'Ordine una delle più illustri personalità nella storia della Chiesa del XII secolo e il cinquantesimo di sacerdozio di Sua Eccellenza Reverendissima Mons. Norbert Calmels, Vescovo titolare di Dusa, incaricato dalla Santa Sede in Marocco e già Abate Generale.

Dopo la celebrazione del 31 marzo scorso nell'abbazia di Frigolet in Francia, S.E.R. Mons. Calmels ha presieduto ieri mattina ad una solenne concelebrazione eucaristica in onore di San Norberto.

Alla celebrazione sono intervenuti gli Em.mi Signori Cardinali G.M. Garrone e E. Righi-Lambertini, le Loro Ecc.ze Rev.me i Mons. J. Hamer, A. Mayer, L. Moreira Neves, P.C. van Lierde, R. Boudon, A. Wagner e L. del Gallo, gli ambasciatori di Francia e dell'Olanda presso la Santa Sede e del Marocco presso il Quirinale, diversi rappresentanti dei Dicasteri della Curia Romana, i Rev.mi Padri Rettori della Gregoriana e dell'Angelicum, diversi Abati e Superiori Generali e tanti altri ecclesiastici e laici, amici di Mons. Calmels e dell'Ordine Premostratense.»

Paroeciae

LEO BRAEKEN, *De dekenij Herentals (1603-1669). Bijdragen tot de studie van het godsdienstig leven in het bisdom Antwerpen* (Symbolae, Facultatis Litterarum et Philosophiae Lovaniensis, Series B: vol. 1), Leuven, 1982, 252 p.

Aandacht wordt besteed aan pastores en pastoraatstaken bij de

opbouw van de parochiegemeenschappen in het dekenaat Herentals volgens de vernieuwingsnormen van het concilie van Trente. Dit onderzoek steunt in hoofdzaak op de visitatieverslagen van de dekens, rapporten die vaak een oppervlakkig beeld geven van de toestand. Enkele beschouwingen worden gewijd aan de intellectuele bagage van de clerus en dit aan de hand van de boekenlijsten die door de pastoors-norbertijnen regelmatig aan het abdijbestuur moesten worden voorgelegd.

In het dekenaat Herentals werden de volgende parochies door norbertijnen bediend: Eindhout, Veerle en Vorst (Averbode), Olmen (Postel) Herselt, Olen en Houtvenne (Tongerlo).

In de lijst van de opeenvolgende pastoors wordt verwezen naar de originele presentatiebrieven voorgelegd voor de volgende kloosterlingen:

Averbode: pastoors te Veerle: Sebastianus Crieke (1592), Joannes de Resimont (1630), Martinus Puteanus (1637) en Gulielmus Walewijns (1645). Pastoors te Vorst: Adrianus Van Moerbeek (1601), Adrianus van de Venne (1639).

Pastoors te Eindhout: Benedictus Huypen (1597), Arnoldus Mols (1605), Reinerus Davidts (1619), Leonardus Cuyckius (1624), Gerardus Squaden (1633), Franciscus Olislagers (1638), Antonius Luytens (1663).

Postel: Pastoors te Olmen: Rumoldus Van der Loke (1641), Egidius Janssens (1647), Rumoldus Van der Loke (voor de tweede keer 1650), Joannes Rutten (1661).

Tongerlo: Pastoors te Herselt: Jacobus Wynants (1604), Joannes Bruynseels (1606) en Joannes Truyens (1626).

Pastoors te Olen: Michael van Oerle (1593), Philippus Claes (1626) en Paulus Dens (1652). (L.V.D.)

J. VERBESSELT, *De invloed van de abdijen op onze dorpen*, in *Eigen Schoon en De Brabander*, LXVI, 1984, 26-28 bespreekt kort de invloedssfeer van de abdijen van Grimbergen, Dielegem-Jette, Park en Ninove. (L.V.D.)

Manuscripta

M. SMEYERS in *Archief- en Bibliotheekwezen in België*, LIII, 1982 (verschenen in 1984), *Kroniek van het bibliotheekwezen*, n° 2241, p. 324, geeft de huidige stand van het onderzoek in verband met het *Evangelarium van Averbode* (LUIK, BIB. GÉN. DE L'UNIVERSITÉ, ms. 636C). Na het werk van HOYUUX en M. DELCOURT, *L'Évangélaire d'Averbode, manuscrit conservé à la Bibliothèque générale de l'Université de Liège* (Luik, 1979) en van W. PETZKE, *Provenienz und Datierung des Evangeliums von Averbode in Scriptorium*, XXXIII, 1979, p. 206-218 is M. Smeyers van mening dat het Evangelarium van Averbode nog steeds een aantal geheimen niet heeft prijsgegeven: de precieze herkomst en datering, de oorspronkelijke plaats van bestemming, de relatie tot de Bijbel en het Evangelium van Floreffe. (L.V.D.)

In het bericht van N. GEIRNAERT (*Archief- en Bibliotheekwezen in België*, LIII, 1982, Kroniek van het Bibliotheekwezen, n° 2295, p. 354-358) over Andrew G. WATSON, *Catalogue of Dated and Datable Manuscripts c. 700-1600 in The Departement of Manuscripts of The British Library*, 2 vol., London, 1979, worden een aantal handschriften aangeduid die door de uitgever van de catalogus niet op de juiste wijze gelocaliseerd werden. In die lijst troffen we de volgende handschriften aan die afkomstig zijn van de abdij van Park te Heverlee: nr. 109: *Biblia, Genealogia biblica en Annales*, in 1148 geschreven in de abdij van Park (*Add. 14. 788-90*); nr 165: Guido de Perpiniano, *De perfectione vitae et conversationis catholicae*, hs. in 1459 waarschijnlijk te Leuven geschreven door Henricus Laps de Lintris voor Hendrik van Zomeren, later bezit van de abdij van Park (*Add. 16.632*); nr. 177: hs. met Augustinus' *De civitate Dei*, geschreven in 1463 door Johannes de Platea, verblijvend «in lyntris» (Oplinter), uit de bibliotheek van de Parkabdij (*Add. 17.284*); nr. 358: Nicolaus de Aquavilla, *Sermones dominicales en Passionale novum de Sanctis*, geschreven door fr. Jacobus de Nussia van de abdij van Park in het norbertinessenklooster 's-Hertogeneiland te Gempe bij Leuven (*Add. 33.416*); nr. 395: *Graduale Praemonstratense* tussen 1255 en 1266 geschreven in de abdij van Park voor prior Symon de Lovanio (*Add. 39.678*); nr. 411: epistel- en evangelieboek, geschreven in 1599, waarschijnlijk voor de norbertijnen van Ninove (*Add. 42.563-4*). (L.V.D.)

Het hs. Abdij van Park, n° 17, een middelnederlandse vertaling van het *Evangelium Nicodemi*, werd in Diest tentoongesteld, zie *Handschriften uit Diestse kerken en kloosters*, Dietsche chronycke, 6 (Diest, 1983), n° 27. (L.V.D.)

De Tielse kroniek, een geschiedenis van de Lage Landen van de Volksverhuizing tot het midden van de vijftiende eeuw, met een vervolg over de jaren 1552-1566, ingeleid en vertaald door Jan Kuys, Leontien de Leeuw, Valentijn Paquay en Remie van Schaïk. (Amsterdam, 1983), LXXII + 199 blz.

Deze wereld- en landskroniek, een der oudste in de Noordelijke Nederlanden, heeft haar bijgevoegde naam *Tielse* gekregen, omdat het manuscript sedert eeuwen tot heden toe in Tiel wordt bewaard (Gemeentearchief, inv. nr. 1870). In haar huidige «net-versie» is ze pas geschreven in de tweede helft van de 16de eeuw, maar is, steunend op oudere kronieken, opgesteld in het midden van de 15de eeuw. Op een tiental plaatsen komen premonstratenzerkloosters ter sprake, zie onder: Berne, Floreffe (paragraaf 610), Koningsveld, Mariënweerd en Zennewijnen. (H.V.B.)

Norbertus

Norbert van Xanten. *Adliger, Ordensstifter, Kirchenfürst*. Festschrift

zum Gedächtnis seines Todes vor 850 Jahren, herausgegeben im Auftrag der Katholischen Kirchengemeinde St. Viktor Xanten von Kaspar ELM, Köln (Wieland Verlag), 1984, 350 S.

Mit folgenden Beiträgen: Kaspar Elm, *Einführung*; Wilfried M. Grauwen, *Die Quellen zur Geschichte Norberts von Xanten*; Alfons Alders, *Norbert von Xanten als rheinischer Adliger und Kanoniker an St. Viktor*; Franz J. Felten, *Norbert von Xanten. Vom Wanderprediger zum Kirchenfürsten*; Stefan Weinfurter, *Norbert von Xanten als Reformkanoniker und Stifter des Prämonstratenserordens*; Berent Schweinöcker, *Norbert von Xanten als Erzbischof von Magdeburg*; Franz J. Felten, *Norbert von Xanten. Reisen und Aufenthaltsorte*; Renate Stahlheber, *Die Ikonographie Norberts von Xanten. Themen und Bildwerke*; Ludger Horstkötter, *Die Prämonstratenser und ihre Klöster am Niederrhein und in Westfalen*; Kaspar Elm, *Norbert von Xanten. Bedeutung - Persönlichkeit - Nachleben. Karte: Die Prämonstratenser in Europa, von den Anfängen bis zur Gegenwart.* (L.V.D.)

In het zopas verschenen naslagwerk *Series episcoporum ecclesiae catholicae occidentalis ab initio usque ad annum MCXCVIII*, series V: *Germania*, tomus II: *Archiepiscopatus Hammaburgensis sive Bremensis*, uitg. St. WEINFURTER en O. ENGELS, Stuttgart (Anton Hiersemann), 1984, in-4°, komen, behalve Evermodus, vermeld onder Ratzeburg, twee figuren ter sprake die in Norberts leven een rol hebben gespeeld, nl. Adalbero, aartsbisschop van Hamburg-Bremen (1123-1148), die met Norbert naar Rome trok in 1132-33 (zie blz. 39-41) en Vicelinus (blz. 63-64). Betreffende deze laatste wordt zonder meer geaffirmeerd dat hij in de zomer van 1126 door Norbert tot priester zou zijn gewijd, zonder rekening te houden met de chronologische en kerkwettelijke moeilijkheden die bij zulke stelling rijzen. Zie daarover ook W.M. GRAUWEN, *Norbertus, aartsbisschop van Maagdenburg (1126-1134)*, Brussel, 1978, dl. II, hfst. III: *Norbertus en Vicelinus*, blz. 195-209. (W.M.G.)

PARTICULARIA

Altenberg (Solms)

Freunde und Förderer des ehemaligen Klosters Altenberg haben am 25. August 1983 den gemeinnützigen Verein Kloster Altenberg e.V. gegründet. Der äußere Anlaß hierzu ist der besorgniserregende bauliche Zustand der Klosterkirche. Der Verein will mit dazu beitragen, daß in einem ersten Bauabschnitt zumindest die Statik der Kirche gesichert wird. Sitz der Geschäftsstelle: *Verein Kloster Altenberg e.V.*, Robert-Koch-Weg 4, D-6330 Wetzlar 1. (L.H.)

Antwerpen, Sint-Michiels

Een proces, aanhangig gemaakt te Avignon, tussen de abdijen Sint-Michiels te Antwerpen en Sint-Salvators te Enname, waarbij abt Gerard van Boudelo op 13 juli 1380 optrad als pauselijk aangesteld beheerder van het bisdom Doornik in het graafschap Vlaanderen, wordt vermeld in de inventaris van Cyriel VLEESCHOUWERS, *Het archief van de Abdij van Boudelo te Sinaai-Waas en te Gent*, deel II: *Regesten der oorkonden*, band 1, Brussel (Algemeen Rijksarchief), 1983, blz. 147.

In hetzelfde werk komt Willem Lympiaes, abt van Sint-Michiels, voor in twee pauselijke documenten, beide gegeven te Avignon op 4 februari 1351 (regesten 642 en 644), als één van de aangestelden om de privileges van de cisterciënzers te doen handhaven. Abt Jan van Weert stelde op 30 september 1486 enkele plaatsvervangers aan voor die functie, o.m. de abt van Park, Diederik van Thulden (regest 977) en vaardigde op 13 februari 1494 een oorkonde uit om eventuele overtreders van de cisterciënzerprivileges te doen straffen (regest 981). (W.M.G.)

Het vroegere cisterciënserklooster Ter Duinen binnen de stad Brugge bezat een geschilderd portret van Mattheus Irsselius, monnik (!) van de norbertijnenabdij van Middelburg, die na de opheffing van zijn abdij, tot abt van de Sint-Michielsabdij te Antwerpen werd aangesteld (1614). Het wordt nu bewaard in de verzameling van het Brugse Groot-Seminarie. Hilde LABELLE-CALUWE, *Het schilderijenbezit van het Groot-Seminarie te Brugge in De Duinenabdij en het Grootseminarie te Brugge*, ed. A. DENAUX en Eric VAN DEN BERGHE, Tielt/Weesp, 1984, p. 274. (L.V.D.)

Op 12 juli 1264 werd Borsbeek, dat voorheen tot de parochie van Deurne behoorde, tot zelfstandige parochie verheven. Zij bleef afhankelijk van de abdij van Enname tot in 1318. Dat jaar verkocht deze abdij al haar goederen en rechten te Deurne, Borsbeek, 's Gravenwezel, Wijnegem, Wommelgem en Merksem aan de S. Michielsabdij te Antwerpen, die sedertdien het patronaatsrecht uitoefende en talrijke leden als bedienaars te Borsbeek aanstelde. Een overzicht geven van ontstaan en ontwikkeling van de parochie, haar kunstpatrimonium (waaronder een gestoelte en biechtstoelen komende uit de St. Michielsabdij), haar parochiaal leven, zoals dit hoofdzakelijk tot uiting komt in de werking van het kerkbestuur en de armenzorg of tafel van de H. Geest, dat is de bedoeling van onderhavig werk: Severin MEUKENS, *Wat weten we over de H. Geesttafel, het Kerkbestuur en de parochie St. Jacobus Borsbeek 1264-1983*, 29,5 x 20 cm, 176 blz., ill.: prijs 480 fr. Te bestellen: S. Meukens, Hulgenrodestraat 36, 2210 Borsbeek. (A.F.C.)

Averbode

In *Limburg*, jg. 63, 1984, p. 109-116, verhaalt R. KNAEPEN: *Het Pelts-Lommels Allerheiligenincident in de Vriesputten bij Lommel-Kattenbos*

anno 1648. Die *Vriesputten*-een drassig gebied met turfputten-evenals het meer oostelijk gelegen *Vriesven*, behoorden eertijds toe aan de abdij van Averbode. Ten tijde van de Franse revolutie verkocht, hebben de nakomende abdijgoedverwerfers het *Vriesven* aan de gemeente Overpelt afgestaan. (G.S.)

In *Meer Schoonheid*, tijdschrift voor heem-, kunst- en natuurschoon, jg. 31, 1984, p. 47-48, vestigt J. GERITS de aandacht op de: *Werken van de Antwerpse koperslager J.J. Stenot voor de abdij van Averbode*. Het betreft de zes kandelaars bestemd voor het hoogaltaar, en acht altaarkandelaars, naar het model van de grote, maar in verkleinde vorm. (G.S.)

In *Historische Bijdragen*, ter nagedachtenis van stadsarchivaris G. HEYNEN († 1984), uitgegeven door de *Geschiedkundige Kring van Sint-Truiden*, geeft J. GERITS, p. 175-179, een studie over: *De Sint-Laurentiuskerk van Brustem ten tijde van pastoor Pieter Deliën (1654-1673)*. De abt van Averbode was sedert het begin van de 13de eeuw de begever van de kerk, die tot 1822 bediend werd door kloosterlingen van de abdij. Pastoor Deliën, afkomstig uit Balen, heeft bestendig geijverd voor de verfraaiing van de kerk vooral wat de liturgische benodigdheden betreft. Jammer dat er haast niets van bewaard bleef. (G.S.)

R. VAN LAERE, *De Heeswijck* († 1783) *over de geschiedenis van de abdij van Sint-Truiden*, in *Het Oude Land van Loon*, XXXVIII, 1983, p. 291-302 publiceert een pamflet waarin geijverd wordt voor de oprichting van een bisdom Loon. In zijn betoog gaat de schrijver bruusk tekeer tegen de Truidenaar, abt Trudo Adrianus Salé van Averbode (1778-1782). Dit in verband met de pogingen van de abt om voordelen te halen uit de gunstige ligging van het abdijgebied op de grenzen van Brabant en Luik. (L.V.D.)

Te Oostmalle, parochie sedert de 14de eeuw tot 1828 door Averbode bediend, bestond reeds vóór 1505 een hoeve — thans nog bewoond (Blijkerijstraat) — met een tiendenschuur verbonden aan de pastorijs. In 1775 werd deze pastorijs vervangen door een nieuwe die in 1797 omgevormd werd tot gendarmerie en in 1964 met de grond gelijk gemaakt werd. Hierover schreven: Lucien en Leon HERIJGERS, *De oude pastorijs en gendarmerie en de pastorijshef te Oostmalle*, in: *Jaarboek 1983, Heemkundige kring van Malle*, blz. 83-104. Foto's van de verdwenen pastorijs en van de nog bestaande hoeve illustreren het artikel dat sluit met een lijst van de pastoors van 1359 tot heden. (A.F.C.)

Herman VERCAMMEN, *Parochie Averbode 1803-1983*. Averbode, 1984. De samenstelling van dit boek is te danken aan het initiatief van de Heemkring Averbode die in 1978 een eerste werk uitgaf *Averbode. Gemeente 1928-1976, Wording en groei*. Blz. 11-24 lezen we de accurate

geschiedenis van het ontstaan van de parochie. In het na het concordaat heropgerichte aartsbisdom Mechelen, werd, bij de herindeling van de parochies, Averbode als succursale kerk erkend. Opmerkenswaard is dat het behoud van de abdijkerk tijdens de troebelen van de Franse omwenteling en de oprichting van Averbode tot parochie moet toegeschreven worden aan de trouwe samenwerking tussen de heren van de abdij en de plaatselijke bevolking. Blz. 54-61 vinden we het curriculum vitae van de 14 witherenpastoors en blz. 62 de lijst van de 20 onderpastoors. (D.D.C.)

Bedburg (Krs. Kleve)

Das Kloster Bedburg ist der Ausstellungsort für eine Urkunde, mit der Graf Dietrich von Kleve am 8. Dez. 1345 in der Präm.-Abtei Berne ein Jahrgedächtnis für seine Familie stiftet. So steht es im *Regestenboek van het archief van de Abdij van Berne*, bearb. v. H. van Bavel, Heeswijk 1984, Reg. Nr. 231. In der Jahrgedächtnisstiftung einer Frau Berta vom 1. April 1370 wird der Bedburger Propst Arnoldus de Gurgite (van der Kolk) zum Testamentsvollstrecker bestimmt (ebendort, Reg. Nr. 343). (L.H.)

Bellpuig de las Avellanas

Eduardo CORREDERA, *Constitutiones regulares del monasterio de Santa Maria de Bellpuig de las Avellana en el siglo XVIII*, dans *Analecta Sacra Tarraconensia*, vols. 51-52 (1978-1979, parus en 1983), Collectanea J. Vives Gatell, p. 1-30 (pagination spéciale pour chaque article).

En 1731 une visite apostolique fut tenue à la suite d'un recours au nonce de Madrid, de trois des dix religieux composant le collège électoral de l'abbaye de Bellpuig. L'abbé Daniel A. Finestres, terminant son triennat, avait, à la veille de l'élection de la *terna*, les trois candidats aptes à être proposés au roi d'Espagne, patron de l'église, — restitué la voix active et passive au P. Francisco de Payissa y de Pontfarro, qui en avait été privé pendant plus de onze ans. Le 7 juillet 1732 le nonce nomma visiteur apostolique fr. Pedro Espinosa de los Monteros, franciscain, évêque de Jaca.

Les decrets de cette visite sont conservés à la Bibliothèque Catalane (n° 919) «*Decreta facta in actu visitationis quae observantur in monasterio Avellanarum. Anno MDCCXXXII*». Ils furent publiés, traduits en espagnol, par E. Corredera et nous renseignent sur la vie et les structures particulières de cette abbaye appartenant, à contrecœur, à la circarie (autonome) d'Espagne. (L.V.D.)

Eduardo CORREDERA, *Una visita pastoral en el monasterio Premonstratense de Santa Maria de Bellpuig de las Avellanas en 1690*, dans *Analecta Sacra Tarraconensia*, vols. 53-54 (1980-1981 parus en 1983), Collectanea J. Vives Gatell, III-IV, p. 107-115. Le 12 avril 1690 le roi nomma fr.

Benito Garret abbé de l'abbaye de Bellpuig. Mais le nom de ce nouvel abbé n'avait pas été inclus dans la *terna* choisie par le collège électoral: Garret fut donc considéré comme un intrus qui devait sa nomination à certaines influences, alors que ses confrères le jugeaient comme ambitieux, imprudent, présomptueux et beaucoup trop jeune pour la charge, parce qu'il n'avait que cinq ans de vie religieuse.

Des réclamations en haut lieu en suivirent et le nonce, pour le roi, ordonna une visite canonique. Les conclusions de cette enquête, faite par le franciscain D. Miguel Jerónimo de Molína, évêque de Lérida, et promulguées par ce visiteur le 8 février 1693, furent publiées par E. Corredera qui, depuis longtemps, étudie l'histoire de cette abbaye (cfr. N. BACKMUND, *Monasticon*, III, p. 168). La nomination de Benoît Garret fut maintenue, et il fut même élu pour un second triennat en 1696. (L.V.D.)

Berne

De groep Bernenses in Tilburg heeft op 20 december 1982 de status verworven van officiële priorij, dit bij besluit van abt en raad van de canonie. De bisschoppelijke goedkeuring volgde op 9 maart 1983. Edmundus Wim Manders is sindsdien de prior. Een factor in het verheffen van huize De Schans is geweest het kunnen houden van een eigen noviciaat, in feite de aanname van Denis Hendrickx op 8 januari 1983 als novice voor eigen huis. (H.V.B.)

Op 26 mai 1984 werd de abt van Berne A.A. Baeten benoemd tot Officier in de Orde van Oranje-Nassau. Burgemeester A. Wagemakers reikte het ordesinsigne uit. (H.V.B.)

A.W. VAN DEN HURK, *Heeswijk-Dinther en de Abdij van Berne; hun ontmoeting*. Uitgave van de gemeente Heeswijk-Dinther, 1984; niet in de handel, 80 blz., geïllustreerd. Het boekje geeft alle betrekkingen die er zijn geweest tussen de dorpsgemeenschappen en de Abdij, vanaf de uithof Bernhese in de 12de eeuw tot de huidige culturele en andere relaties. Het hoofdstuk «Samenspel in oorlogstijd» verschaft nieuwe en verrassende gegevens over het gemeenschappelijk gedragen lot in de laatste Wereldoorlog. (H.V.B.)

De abdijschrijver H. VAN BAVEL bewerkte alle teksten van oude oorkonden, aanwezig in het abdijsarchief, in het *Regestenboek van het archief van de Abdij van Berne, 1134-1400*, Heeswijk 1984, xxxviii + 156 blz. Zie de bespreking ervan elders in dit nummer. (A.V.D.H.)

De middeleeuwse hardstenen waterput in de buurtschap Bern aan de Bergse Maas is het enige zichtbare restant van de oude abdij aldaar. Op kosten van de abdij werd de put grondig gerestaureerd door het aannemersbedrijf Nico de Bont uit Nieuwkuijk en de firma Natuursteen industrie Glaudemans uit 's-Hertogenbosch. (H.V.B.)

H. VAN BAVEL, *Een Italiaanse Norbertus als Bossche grisaille*, in: *Berne*, 37 (1984), blz. 59-63, is een kleine studie over een uit Den Bosch door de abdij recent verworven doek, vervaardigd naar de gravure door Bartolome Cavacappi (ca. 1770), die als ontwerp diende, maar als zodanig afgekeurd werd, voor het te plaatsen Norbertusbeeld in de St.-Pieterskerk in Rome. (A.V.D.H.)

De studie *Norbertijnse zielzorg in Noord-Brabant, achtergronden, overzicht, documentatie* van Alph.W. VAN DEN HURK, verschenen in *Brabants Historisch Jaarboek*, Deel I, 1984, blz. 33-82, geeft een algemeen beeld van de door Averbode, Berne, Floreffe-Postel en Tongerlo in de provincie Noord-Brabant uitgeoefende vaste parochiezielzorg. Ook vanuit Grimbergen, Heilissem en Sint-Michiels in Antwerpen zijn terloops leden als pastoor in Brabantse parochies werkzaam geweest. Een kaartje, waarop 40 geïncorporeerde parochies en een aantal tijdelijk bediende plaatsen voorkomen, verduidelijkt de situatie, terwijl aan het slot een alfabetische lijst met ongeveer honderd plaatsnamen uitvoerige informatie geeft.

Het eerste exemplaar van het Brabants Historisch Jaarboek, dat in de plaats komt van de vroegere reeks *Varia historica Brabantica*, werd op 6 april 1984 in de Abdij van Berne aangeboden aan Mr. A. van Agt, als Commissaris der Koningin in de Provincie Noord-Brabant. (H.V.B.)

Bonne-Espérance

DE WAHA, W., REVELARD, M., JURION, Françoise, e.a., *Le refuge de Bonne-Espérance à Binche*, Binche, Comm. du patrimoine historique et archéologique de la ville de Binche, 1982, 51, p. 5. (L.V.D.)

Floreffe

In *Historische Bijdragen*, ter nagedachtenis van stadsarchivaris G. HEYNEN († 1984), uitgegeven door de Geschiedkundige Kring van Sint-Truiden, behandelt J. MOLEMANS, p. 219-225: *Sint-Truiden versus Floreffe. Een geschil tussen twee abdijen over «hun» tiendengebied op de grens Eksel-Overpelt*. De parochiekerk van Overpelt viel onder het begetingsrecht van de norbertijnenabdij te Floreffe, terwijl de abt van Sint-Truiden het begetingsrecht, de grote tienden, en de kleine tienden-behalve die in het gehucht Herent welke toekwamen aan de abdij van Averbode — van de parochiekerk te Neerpelt bezat. Vandaar soms moeilijkheden tussen Sint-Truiden en Floreffe in verband met het nakomen van rechten en verplichtingen. (G.S.)

Frigolet

A l'occasion du centenaire de la mort du Père Edmond Boulbon, un colloque historique s'est tenu à l'abbaye de Frigolet les 24 et 25 septembre 1983. Sous la direction du Père Bernard ARDURA, les actes de

ce colloque viennent d'être publiés dans un beau volume, intitulé *Création et Tradition à Saint-Michel de Frigolet*. La restauration de l'Ordre de Prémontré par le Père Edmond Boulbon (1817-1883), Abbaye de Frigolet, 1984. La personne et l'œuvre du Père Edmond s'y trouvent exposées dans un cadre bien large, comme le montre le sommaire que voici: M. VAILLANT, *Ouverture du Colloque* (p. 7-8); B. ARDURA, *Biographie du père Edmond Boulbon* (p. 9-20); J. DE VIGUERIE, *La déchristianisation en France, aux XIXe siècle* (p. 23-28); R. DARRICAU, *La restauration des ordres religieux au XIXe siècle* (p. 29-32); P. GUIRAL, *Le diocèse d'Aix et la fondation du père Edmond Boulbon* (p. 33-39); L. VAN DIJCK, *Le père Edmond Boulbon et la tentative de restauration de l'abbaye de Prémontré* (p. 41-48); M. FEULLAS, *Le père Edmond Boulbon et le pèlerinage de N.-D. du Bon-Remède* (p. 49-53); H. RICHARD, *Le père Edmond Boulbon et la Maîtrise* (p. 55-60); J. BOISSON, *Le père Edmond Boulbon et la construction de l'abbaye* (p. 61-66); M.-R. MOULIÉRAC, *Le sentiment politique du père Edmond Boulbon* (p. 67-70); J. BOISSON, *Les expulsions de 1880* (p. 71-75); B. PEYROUS, *La sainteté dans le midi de la France, au XIXe siècle* (p. 77-83); B. ARDURA, *La réunion de la Primitive Observance à l'ordre de Prémontré* (p. 85-93); P. CASSIDY, *La fondation du prieuré de N.-D. d'Angleterre à Storrington* (p. 95-98); B. ARDURA, *Le père Edmond Boulbon et le prieuré de Conques* (p. 99-111); F. CHARPIN, *Une abbaye dans la pastorale d'hier et d'aujourd'hui* (p. 113-121); Cardinal ETCHEGARAY, *Allocution de clôture du Colloque* (p. 123-124); A. DEBERT, *Bibliographie de l'abbaye de Frigolet et de ses religieux* (p. 125-135). (N.J.W.)

Du 29 juin au 1 juillet 1984 se tint à l'abbaye Saint-Michel de Frigolet un colloque «*Le langage vivant du Vitrail*» organisé par le Centre d'Etudes du Château du Barroux (Vaucluse). Le dimanche 1 juillet eut lieu le vernissage de l'exposition «*Le Vitrail, Objectif Rhône-Alpes*» réalisée par le Secrétariat Régional de l'Inventaire des richesses artistiques de la Région Rhône-Alpes. (L.V.D)

Grimbergen

In het raam van het Norbertusjaar 1984 werden, in de abdij van Grimbergen, werken tentoongesteld van twee overleden schilders uit de orde van Prémontré: Kallist Fimmers, van Tongerlo, (1906-1969) en Michaël van Helvert, van de abdij van Berne te Heeswijk, (1912-1982). Van Kallist Fimmers werden 25, van Michaël van Helvert 30 doeken geëxposeerd. De tentoonstelling, die op 27 april 1984 werd geopend, werd mogelijk gemaakt mede door de steun van het Commissariaat-generaal van de internationale culturele samenwerking. (L.V.D.)

Hamborn (Duisburg)

Am 24. August 1984 wurde der 25. Jahrestag der Wiederbesiedlung der alten abtei Hamborn mit einem Pontifikalamt des Essener Bischofs Dr.

Franz Hengsbach gefeiert, der entscheidenden Anteil an der Einführung der Prämonstratenser am 24. August 1959 hatte. Vorbereitet wurde dieses Jubiläum durch eine Predigtreihe, in der sich vier Ordensgemeinschaften aus dem Bistum Essen mit ihren unterschiedlichen Lebens- und Arbeitsformen vorstellten. (L.H.)

Hibernia

In 1970 Longman, London published *Medieval Religious Houses, Ireland* by Aubrey GWYNN and R. Neville HADCOCK. Pages 201-207 contain the information on the houses of our order. Most of it will also be found in N. BACKMUND'S *Monasticon Praemonstratense*, II, 119-152. There are however some additional facts and a few corrections, some allready noted by BACKMUND, *op. cit.*, 597-9.

In *Peritia* 2 (1983), 265-6 Mr. T.E. MACNEILL wrote a note on *The Praemonstratensian Houses of Carrickfergus, White Abbey and Woodburn*. He argued that Woodburn Abbey is only another name for Carrickfergus and he rejected the fourteenth century joint-refoundation of Carrickfergus and White Abbey, suggested by BACKMUND, *op. cit.*, 147 and GWYNN-HADCOCK, *op. cit.*, 204. (M.S.)

Jette-Dielegem

GUYOT, G., *Le dernier prélat et la fin de l'abbaye de Jette-Dielegem*, dans *Graafschap Jette/Comté de Jette*, XII, 1982, pp. 3-22. Le dernier abbé de Dielegem était André de Maeght (1789-1797, décédé en 1829). (L.V.D.)

Leliëndaal

In het kader van het Norbertus-jaar en naar aanleiding van de herdenking der oprichting, nu ruim 750 jaar geleden, van het vroegere norbertinessenklooster Leliëndaal in Hombeek, werd daar, in het vroegere gemeentehuis, een viering gehouden en een tentoonstelling georganiseerd.

Tijdens de viering, die door de plaatselijke Heemkundige Kring en door de Koninklijke Kring voor Oudheid, Letteren en Kunst van Mechelen, werd ontworpen, voerden achtereenvolgens het woord: Gereon C. van Boesschoten, norbertijn van Grimbergen: «De betekenis van Sint Norbertus voor onze tijd en de stichtingen in de nederlanden»; Hr. H. Installé, stadsarchivaris van Mechelen «De Norbertinessen van Leliëndaal in Hombeek» en Pater Dr. L. Brouwers, s.j. «De Norbertinessen van Leliëndaal in Mechelen».

De tentoonstelling was in vier delen opgebouwd:

- 1° Opgravingen van het klooster Leliëndaal in Hombeek
- 2° Norbertus — zijn leven en uitstraling van de Orde in Europa
- 3° Archiefdocumenten en foto's van kunstwerken, abdijen en ordeshuizen

4° Devotie tot Onze Lieve Vrouw van Leliëndaal.

Bijzonder vermeldenswaardig zijn de bodemvondsten die bij opgravingen in Hombeek, op de plaats van het vroegere klooster, werden gedaan. Een respectabel aantal grote schroeven, vloertegels (14de eeuw), dakpannen en andere dakbedekking, ongeglazuurde vloertegels, bouwmaterialen in Dielegemse en Lediaanse zandsteen, een venstermoneel, waarin de gleuven van de ramen heel goed zichtbaar zijn, fragmenten van vensterbogen en sierelementen met bloem- en akantusbladversiering vielen er te bewonderen.

Van bouwmaterialen in Doornikse hardsteen (arduin) vermelden we een deel van een achzijdig voetstuk, waar een zuil werd opgebouwd, een kapiteel van de Michielsabdij en haar wapen, diverse merkwaardige fragmenten van kapitelen, religieuze kunst- en siervoorwerpen in rood aardewerk, keramiek en huishoudelijke voorwerpen, en een evocatie van de vermoedelijke kloosterkapel in Leliëndaal te Hombeek.

De catalogus, waar al deze archeologische vondsten in vermeld zijn, geeft een hele reeks mooie afbeeldingen van de gevonden voorwerpen. (G.v.B.)

Loch Cé

Mr. B.W. O'DWYER published in the *Proceedings of the Royal Irish Academy*, 72C (1972), 83-101 (3 plates) a study on *The Annals of Connacht and Loch Cé and the Monasteries of Boyle and Holy Trinity*, in which he pointed out the role of Clarus MacMailin and of his foundation, the Abbey of Holy Trinity, Loch Cé, in the annalistic tradition of Connacht. (M.S.)

Magdeburg

De nieuwe en voorbeeldige uitgave van de *Monumenta Germaniae Historica*, in de reeks *Libri memoriales et necrologia*, Nova Series, dl. II: *Die Totenbücher von Merseburg, Magdeburg und Lüneburg*, uitg. Gerd ALTHOFF en Joachim WOLLASCH, Hannover (Hahnsche Buchhandlung), 1983, in-fol., XLIX-50 blz. en 75 pltn., bevat uiteraard geen figuren uit de ordesgeschiedenis, aangezien het Maagdenburgs necrologium (BRUSSEL, *Kon. Bibl. Albert I*, 1814-16, fol. 1r-17v.) uit het jaar 1009 dateert, zie blz. xxxi. Enkel de vermelde persoonsnamen laten vergelijkingen toe met personen uit de 12de eeuw, b.v. Tanchardus, Helmberht, Nortberht, Nordbertus (Cod. Merseburg 129, fol. 3r) en Liudolfus. (W.M.G.)

Middelburg

Ad Fontes is de titel van een bundel opstellen, aangeboden aan prof. dr. C. Van de Kieft, bij zijn afscheid als hoogleraar-mediëvistiek (Amsterdam, 1984). Dr. C. DEKKER, rijksarchivaris in Utrecht, schrijft op de blz. 167-186 een studie *De komst van de Norbertijnen in het bisdom Utrecht*. Met name worden bedoeld die van Middelburg (1127),

van Mariënweerd (1129) waarbij zowel de dotatrice Alveradis als de Utrechtse bisschop van het Kuycse geslacht waren, van Berne (1134) waar de bisschop Andreas van Kuyc een begunstigende rol speelde, en van Vechten, dat als stichting vanuit Middelburg te Wiltenburg (gem. Bunnik), ten zuidoosten van de stad Utrecht, was opgezet. Volgens de auteur was het goed te Vechten door bisschop Andreas tot een stichting geschonken, maar mislukte deze. Deze «Fehlgründung», die tot heden in de literatuur onbekend was, is af te leiden uit een pauselijke oorkonde van 1162. De auteur vermoedt, dat de Utrechtse kapittels een verdere penetratie van de Middelburgse abdij in het Sticht vreesden, omdat deze — in tegenstelling met Mariënweerd en Berne — zich van meet af aan toegede op de zielzorg en het officium predicandi.

Een ander artikel in dit Liber Amicorum is van de hand van prof. P.A. HENDERIKX, mediëvist te Amsterdam, getiteld: *De bevestigingsoorkonde van bisschop Otto III van Utrecht voor de abdij van Middelburg, juni 1247*, blz. 249-273. In tegenstelling met R.R. Post (dissertatie 1928) neemt de auteur, aansluitend bij de opinie van Ketner in zijn Oorkondenboek van het Sticht, op diplomatische gronden aan, dat de oorkonde niet onecht is. In een Bijlage volgt de tekst van de oorkonde volgens de editie Kruisheer in zijn Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299, II (ter perse), nr. 714. (H.V.B.)

Mondaye

A l'occasion de l'année consacrée au souvenir du décès de S. Norbert, il y a 850 ans, *Le courrier de Mondaye* consacre son numéro 133 de décembre 1983 à l'étude de la profession religieuse dans une communauté canoniale prémontrée, sous le titre: *La miséricorde de Dieu et la communion de cette Église. Notre profession prémontrée aujourd'hui*. (L.V.D.)

Mont Cornillon

In de inventaris, van Pierre CATRICE, *Aumônes de Catherine de Flémalle, de Jean de Bologne, de Baudouin Onéal et de Guillaume de Berloz*, Brussel (Algemeen Rijksarchief), 1983, blz. 66, nr. 4, vindt men een register vermeld waarin een oorkonde uit het jaar 1274 staat van Garsilius, deken van het Marienstift te Aken, die de premonstratenzer Johannes van de abdij Mont Cornillon aanduidt als bedienaar van de kapel van Grivegnée. (W.M.G.)

Mont Saint Martin

Dans la commune de Gouy-lez-Catelet (Dép. de l'Aisne), le docteur Woznicki de Beauregard a organisé, du 8 au 14 juin 1984, une «*Exposition de l'Abbaye du Mont Saint Martin: 900ème anniversaire de la naissance de son fondateur Garembert*», dans laquelle on proposait un aperçu scientifique de l'histoire de cette influente abbaye picarde, située

près de la source de l'Escaut. Un petit catalogue a été composé pour guider le visiteur.

Le plus célèbre musicien du Moyen-Age, Josquin des Prés (1440(42)-1521), fit ses premières études au Mont Saint Martin et fut beaucoup aidé par l'abbé. Entre les visiteurs de renommée on cite: en 1146 Saint Bernard de Clairvaux, en 1360 Eduard III, roi d'Angleterre, en 1377 Charles IV, empereur d'Allemagne, en 1529 François I, roi de France, en 1557 Philippe II, roi de Espagne et prince des Pays-Bas; et après la révolution française Mr de Talleyrand, le comte d'Artois, le général Dumouriez et le duc de Wellington.

Entre 1750 et 1769, on construisit une nouvelle abbaye. Sous le régime des abbés commendataires (les archevêques de Sens), le prieur régulier Laurent Carbon, introduisit, en 1701, une réforme d'une grande rigueur, et cela avec l'agrément des supérieurs de l'ordre. En 1704, l'archevêque de Cambrai, Fénelon, fut chargé par le pape d'examiner cette réforme prémontrée du Père Carbon. Le projet du réformateur vaudrait une étude approfondie. (D.D.C.)

Ninove, Sint-Cornelius en Cyprianus

Uit een oorkonde van april 1251 blijkt dat de abdij van Ninove moer en wastine bezat te Calve (Wachtebeke), zie C. VLEESCHOUWERS, *Het archief van de Abdij van Boudelo te Sinaai-Waas en te Gent*, dl. II, band I, Brussel (Algemeen Rijksarchief), 1983, blz. 253, regest 160. (W.M.G.)

Oosterhout, Sint-Catharinadal

Op 27 april 1984 werd priorin Elisabeth Janssens benoemd tot Ridder in de Orde van Oranje-Nassau. (H.V.B.)

Orange, U.S.A.

Die 4a Aprilis 1984, sedente Definitorio Ordinis, canonica Orangensis, quae die 5a Maii 1975 tamquam prioratus sui iuris erecta fuerat, ad dignitatem abbatiae evecta est. Dr. Ladislaus Keresztesy Parker, die 6a Iunii 1975 in priorem de regimine electus, dignitate abbatiali auctus est. (L.V.D.)

Park, Heverlee

In het plaatselijk tijdschrift *Cella. Périodique du Cercle d'Histoire et d'Archéologie. Pont-à-Celles et Environs*, 1984, nr. 17, blz. iv-vi, verscheen een *in memoriam* van de archivaris van de Parkabdij onder de titel: *Un grand ami de notre cercle est disparu. Père Siard-Félix Maes, prémontré de l'abbaye du Parc à Heverlee*. (W.M.G.)

Philippus de Harvengt

In de Kroniek van het Bibliotheekwezen, n. 2303 (*Archief- en Biblio-*

theekwezen in België, III, 1982, p. 360-363), bericht J. VAESEN over een reeks aanvullingen en correcties bij de catalogus van de Latijnse hagiografische handschriften van de *Bibliothèque Nationale* te Parijs, uitgegeven door de Bollandisten (Brussel, 1889-1893). De lijst met verbeteringen werd uitgegeven door F. DOLBEAU, *Anciens possesseurs des manuscrits hagiographiques latins conservés à la Bibliothèque Nationale de Paris*, in *Revue d'histoire des textes*, 9, 1979, 183-238. In hs. lat. 5371 (XIIde en XIIIde eeuw), afkomstig uit het bisdom Kamerijk dient vermeld te worden de *Vita S. Foillani* en de *Vita S. Waldetrudis*, beide door Philippus de Harvengt. (L.V.D.)

Prémontré

L. VAN DIJCK, *Le père Edmond Boulbon et la tentative de restauration de l'abbaye de Prémontré*, dans *Création et Tradition à Saint-Michel de Frigolet*. La restauration de l'Ordre de Prémontré par le Père Edmond Boulbon (1817-1883). Actes du Colloque Historique «Création et Tradition» 24-25 septembre 1983 publiés sous la direction de Bernard ARDURA, Abbaye de Frigolet, 1984, p. 41-48. (N.J.W.)

Ratzeburg

Over Evermodus, bisschop van Ratzeburg (1154-1178), verscheen een kort artikel van de hand van Jörgen PETERSOHN, in *Series episcoporum ecclesiae catholicae occidentalis ab initio usque ad annum MCXCVIII*, series V: *Germania*, tomus II: *Archiepiscopatus Hammaburgensis sive Bremensis*, uitg. St. WEINFURTER en O. ENGELS, Stuttgart, 1984, in-4°, blz. 73-74. In hetzelfde werk wordt uiteraard ook diens opvolger als bisschop van Ratzeburg, Isfridus (1180-1204) door dezelfde auteur in een korte biografische notitie met aanduiding van de voornaamste literatuur, behandeld, blz. 74-75. (W.M.G.)

Der Osnabrücker Bischof Dr. Helmut Hermann Wittler hatte am 10. März 1983 bei der Sacra Congregatio pro Sacramentis et Cultu Divino die Aufnahme der heiligen Ratzeburger Bischöfe Evermod, Isfried und Ludolf in den Partikularkalender des Bistums Osnabrück erbeten. Mit Reskript vom 5. März 1984 (Prot. CD 407/83) wurde diesem Gesuch entsprochen: Danach werden die heiligen Evermod, Isfried und Ludolf an einem gemeinsamen Gedenktag im liturgischen Rang einer *memoria facultativa* jährlich am 17. Februar im Bereich des ganzen Bistums Osnabrück gefeiert. Das gleichzeitig eingereichte Meßformular für eine Eigenmesse wurde von der Sacra Congregatio pro Sacramentis et Cultu Divino ebenfalls am 5. März 1984 bestätigt (probatum seu confirmatum). Die Mitteilung über die Aufnahme in den Eigenkalender und die Veröffentlichung des Meßformulars erfolgten im *Kirchlichen Amtsblatt für die Diözese Osnabrück*, 100. Jg., Osnabrück 1984, S. 38 als Artikel 42. Unter dem Titel *Sie waren Bischöfe in schwierigen Zeiten* berichtete der

Kirchenbote des Bistums Osnabrück Nr. 21 am 20. Mai 1984 über Evermod, Isfried und Ludolf und ihre Aufnahme in den Eigenkalender. (L.H.)

Rehna

Mittelalterliche Kunst, Heft 2: Kleinkunst, Kunsthandwerk. Hrsg. u. Verlegt vom Staatlichen Museum Schwerin 1983, 92 Seiten. Darin als Nr. 159 und Abb. 22 ein Reliquienglas aus dem ehemaligen Prämonstratenserinnenkloster Rehna, Krs. Gadebusch DDR. Dieses hellgrüne Glas böhmischer Herkunft enthielt Reliquien und die Weiheurkunde des Ratzeburger Bischofs Johannes von Preen vom 10. Oktober 1456. Es wurde 1851 im Altartisch gefunden. (L.H.)

Rot

Maria Steinbach. 250 Jahre Wallfahrt zur Schmerzhaften Muttergottes, 1734-1984 hrsg. V. Pfarramt in D-8941 Maria Steinbach. Redaktion: G. Beck. A.H. Konrad Verlag Weißenhorn 1984. 48 Seiten, 25 Abbildungen und 7 Reproduktionen. Durch die offizielle Erhebung zum Wallfahrtsort am Pfingstfest 1734 und durch seine prachtvolle Rokokokirche ist Maria Steinbach bei Memmingen im bayrischen Landkreis Unterallgäu zu einer der bekanntesten Wallfahrtsstätten zwischen Maria Einsiedeln und Altötting geworden. Das 250-jährige Bestehen dieser Wallfahrt in Maria Steinbach, das grundherrlich von 1181 bis 1803 zum Kloster Rot gehörte, wurde 1984 mit einem großen Festkalender begangen. Aus der Festschrift sind drei historische Beiträge bemerkenswert: E. Haug, Ortsgeschichte von Maria Steinbach (S. 16-23); G. Beck, Kirche und Wallfahrt von Maria Steinbach (S. 24-31, wobei die vielfältige Beziehung zum Kloster Rot aufscheint); L. Dorn, Die Augenwende beim Gnadenbild in Maria Steinbach (S. 32-34 mit Protokollaussagen vom Jahre 1733 zum Gnadenbildnis). (L.H.)

Rouez/Valséry/Lieu-Restauré

Dans la *Revue Mabillon* Janvier-Juin, 1984, n° 295-296, L. DUVAL-ARNOULD publie un article *Les aumônes d'Aliénor, dernière comtesse de Vermandois et dame de Valois* († 1213). En 1194 la comtesse répartit des aumônes entre 32 églises. Entre les bénéficiaires on trouve:

- p. 408 Rouez, prieuré de moniales de Prémontré.
- 1 livre Parisis (Douzaines de Chauny)
- p. 409 Valséry, abbaye de l'ordre de Prémontré.
- 2 muids de blé à Villers-Cotterêts.
- p. 409 Lieu-Restauré, abbaye de l'ordre de Prémontré.
- 2 muids de blé à Bargny. (D.D.C.)

Schlägl

Rupert Gottfried FRIEBERGER, *Der Orgelbau in Oberösterreich im*

17. und 18. Jahrhundert unter besonderer Berücksichtigung bestehender Instrumente. Edition Helbling Innsbruck 1984. Es handelt sich um die Dissertation zum Dr. theol. (1983) des Schlägler Prämonstratenser R.G. Frieberger, die nunmehr mit über 500 Seiten Text und 140 Abbildungen im Druck vorliegt. (L.H.)

Serskamp

1983 was voor een groepje Serskampbewoners een aanleiding en een gelegenheid een en ander te organiseren rond het afgeschafte klooster van de Zusters Norbertinessen «Tussenbeek». Nadat enkele jaren geleden reeds een boek door het plaatselijke Davidsfonds werd uitgegeven (1980), publiceerden Wim François (student Godsdienstwetenschappen Leuven) en Bert Melckenbeeck (gepensioneerd onderwijzer) samen «De Norbertinessen van het klooster Tussenbeek». In het eerste deel beschrijft de jonge auteur de stichting van de Norbertijnenorde. Vervolgens behandelt hij uitvoeriger de «Opname van vrouwen in de Orde van Prémontré», «Het leven in een Norbertinessenklooster» en «de Norbertinessen van Tussenbeek».

Verdienstelijk is dit eenvoudig en zonder pretentie geschreven boekje, omdat het gegevens verstrekt over de binnenhuusaangelegenheden van onze zusters in Tussenbeek.

Meester Melckenbeeck beschrijft in het tweede deel de geschiedenis van het klooster Tussenbeek te Serskamp. Hij bespreekt de juiste ligging, heeft het over archeologische vondsten, beschrijft de gebouwen, waaronder o.a. de watermolens, de boerderij, proosthuis, windmolen en vermeldt uitvoerig de grafzerken.

Gelijktijdig werd een tentoonstelling georganiseerd in het dorp. Hiervoor werd beroep gedaan op Confr. Gereon van Boeschoten van de abdij van Grimbergen. Archiefstukken, enkele portretten van Grimbergse abten, voorwerpen met de afbeelding van Norbertus, foto's van ordeshuizen uit de Brabantse circarie en andere voorwerpen werden er tentoongesteld in een sfeervolle zaal. De P.T.T. zorgde voor een aangepaste stempel bij gelegenheid van een postzegeltentoonstelling met religieuze thematiek. (G.v.B.)

Storrington

P. CASSIDY, *La fondation du Prieuré Notre-Dame d'Angleterre à Storrington (Sussex)*, in *Création et Tradition à Saint-Michel de Frigolet*. La restauration de l'Ordre de Prémontré par le Père Edmond Boulbon (1817-1883). Actes du Colloque Historique «Création et Tradition» 24-25 septembre 1993 publiés sous la direction de Bernard ARDURA, Abbaye de Frigolet, 1984, p. 95-98. (N.J.W.)

Thérouanne

J. VAN BUGGENHAUT en pastoor D. DESCHRIJVER, *Geschiedenis van de*

stad en bisdom Terwaan. Een uitgave van *Flandria Nostra*, Kortemarkstraat 20, 8100 Torhout. De oude romeinse civitas Morinorum Terra Vana, Terwaan, sinds de zevende eeuw bisschopsstad, werd door keizer Karel in zijn strijd tegen Frankrijk in 1553 letterlijk met de grond gelijk gemaakt, en men heeft er zout over gestrooid. Het tractaat van Cateau-Cambrésis van 1559 stond dit gebied af aan de Franse kroon met het uitdrukkelijk verbod echter de stad weer op te bouwen of die plaats te bewonen. Hetzelfde jaar werd, bij de oprichting van de nieuwe bisdommen in de Nederlanden, het oude bisdom der Morinen in drie bisdommen verdeeld: Boulogne, Sint Omaars en Ieper. Op blz. 45 wordt slechts terloops vermeld dat Milo, de stichter van de abdij Saint Josse-au-Bois (Dommartin) in 1130 bisschop van Terwaan werd. In de beschrijving van het oude Terwaan, vóór de verwoesting, lezen we blz. 126 dat er een klooster van Augustijnen was. Daarmee is de premonstratenzerabdij St. Augustinus Morinorum bedoeld, door Milo in 1131 bij de orde aangesloten. N. Backmund schrijft in het *Monasticon* dat deze abdij in 1553 volledig werd vernield. De kloosterlingen vluchtten naar Proven en nadien verbleven ze enkele jaren in hun refuge van Sint Omaars. Achteraf werd de abdij terug opgericht in de omgeving van het oude Terwaan en is blijven bestaan tot aan de Franse Revolutie. (D.D.C.)

Tongerlo

Gerard VAN THIENEN, *Incunabula from the abbey at Tongerlo. The provenance of part of the collection of incunables in the Koninklijke Bibliotheek, The Hague*, in A.R.A. CROISET VAN UCHELEN, ed., *Hellings, Festschrift, Feestbundel, Mélanges*. Forty-three Studies in Bibliography presented to prof. dr. Wytze Hellings on the occasion of his Retirement from the Chair of Neophilology in the University of Amsterdam at the End of the Year 1978, Amsterdam, 1980, p. 481-492, geeft een beschrijving van de 67 incunabelen, die deel uitmaken van de collectie welke in 1828 door de abdijsamenleving van Tongerlo, die sedert 1796 uit de abdij verdreven was, aan de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag werden verkocht. (L.V.D.)

T. KAPPELHOF, *Overheidsfinanciën en plaatselijke belastingen in het grootste dorp van Staats-Brabant: Tilburg, 1621-1790*, in: *Bijdragen tot de Geschiedenis*, 66, 1983, p. 52 onderzoekt de reële lasten die op de abdij van Tongerlo drukten wegens de tienden in Tilburg. (L.V.D.)

C.J. JOSET, *Mgr. Th.L. Heylen, évêque de Namur (1899-1941) et les apparitions de Beauraing*, dans *Nouvelle Revue Théologique*, CIII, 1981, p. 209-237. (L.V.D.)

L. VERCAMMEN, *De runderpest onder het Ancien régime*, in *De Spycker*, 41, 1984, 17-19, put uit het *Manuale* van pastoor Dominicus Deynoot

van Kalmthout, en van zijn confrater G. Van der Schilden, vicaris van Leliëndaal te Mechelen, om het aandeel van enkele Tongerlose norbertijnen bij de bestrijding van de runderpest te illustreren. (L.V.D.)

J. VAN DEN BERG, ed., *Een Credo in witte steen*, [Broechem], 1984, 122 p.

Bij gelegenheid van de restauratie van deze aloude parochiekerk, die eeuwenlang door de abdij van Tongerlo werd bediend, werd dit gedenkboek uitgegeven. Bijzondere aandacht verdient de bijdrage van Agnes LIETAERT, *De zestiende-eeuwse borduurwerken van de O.L.Vrouwkerk te Broechem*. (L.V.D.)

Création et Tradition à Saint-Michel de Frigolet. La restauration de l'Ordre de Prémontré par le Père Edmond Boulbon (1817-1883). Actes du Colloque Historique «Création et Tradition» 24-25 septembre 1983 publiés sous la direction de Bernard ARDURA, Abbaye de Frigolet, 1984, bevat twee bijdragen die tevens betrekking hebben op de abdij van Tongerlo:

— L.C. VAN DIJCK, *Le Père Edmond Boulbon et la tentative de restauration de l'abbaye de Prémontré* (blz. 41-48), belicht, vanuit archiefstukken (waarvan heel wat onuitgegeven), het aandeel van de abdij van Tongerlo en haar superior Evermodus Backx in de poging tot herstel van de abdij van Prémontré in 1855-1857 alsmede de mening van haar prelaat Joannes Chrysostomus De Swert over Edmond Boulbon.

— B. ARDURA, *La réunion de la Primitive Observance à l'Ordre de Prémontré* (blz. 85-93), laat zien dat die eenmaking goeddeels te danken was aan prelaat Thomas Heylen. (N.J.W.)

Windberg

Anlässlich des 60 jährigen Jubiläums der Wiederbegründung der Abtei Windberg wurde, vom 26. bis 30 Juni 1983 eine Studentagung zu Spiritualität und Selbstverständnis abgehalten.

Die Referaten wurden, im Auftrag der deutschsprachigen Circarie des Prämonstratenser-Ordens, herausgegeben von Thomas HANDGRÄTINGER, *Gesandt wie Er. Der Orden der Prämonstratenserchorherrn heute. Communio, Contemplatio, Actio*, Würzburg, Echter Verlag, 1984, 200 S.

Ulrich Leinsle (Übersetzung), *Die Regel des heiligen Augustinus; Augustinus Wucherer-Huldenfeld, Deus enim qui habitat in vobis*. Die grundlegende Spiritualität der Augustinus-Regel; *Silvester van de Ven*, *Besinnung auf das prämonstratensische Lebensideal heute und in Zukunft*; *T.J. van Bavel*, «Füreinander in Christus». Zur biblischen Begründung der Ordensberufung; *Ulrich Geniets*, *Die evangelischen Räte im Lichte der Augustinus-Regel*; *Alois Stöger*, *Ein Herz und eine Seele sein auf Gott hin*; *Thomas Handgrätiger*, *Das Element priesterlicher Freundschaft in einer Priestergemeinschaft*; *Leo van Dijck*, *Contemplatio als Geisteshaltung*; *Martin Felhofer - Gereon Strauch*, *Conversio*

als Gabe and Aufgabe; *Wolfgang Vos*, «Unsere Aufgabe ist es, Liturgie zu feiern»; *Klemens Halder*, Formen geistlichen Lebens in einer Chorherrengemeinschaft; *Amandus Bruyninckx*, Unsere Aufgabe ist es, eine menschliche und kirchliche Kommunität in Liebe aufzubauen. Gibt es eine prämonstratensisch geprägte Pastoral?; *Gilbert Kraus*, «Das Versprechen der Stabilitas» — Die Abtei als «Strahlungszentrum»; *Edmund Manders*, Beispiele prämonstratensischer Seelsorge; *Petrus M. Broeckx*, Gesandt wie Er; *Azthur Baeten*, Kirche der Gerechtigkeit — Apostolat des Friedens; *Marcel van de Ven*, Spiritualität der Prämonstratenser. (L.V.D.)

Zacharias Chrysopolitanus

In *Anal. Praem.* 42 (1966), 283s gaf T.J. GERITS de hem bekende exemplaren van de eerste gedrukte uitgave van Zacharias' *In unum ex quatuor* (1473). Hieraan kunnen toegevoegd worden: exemplaren in Utrecht (Universiteitsbibliotheek, afkomstig uit het klooster van de augustijnse koorheren van Windesheim, aldaar; v. J. ALBLAS-J.F. VAN SOMEREN, *Bibliotheek der Rijksuniversiteit te Utrecht, Incunabelen*, Utrecht, 1927, p. 192, no. 766), Harvard, Bloomington en New York (v. F.R. GOFF, *Incunabula in American Libraries, A Third Census*, New York, 1964, p. 637, no. z-13). Een fragment is aanwezig in de Universiteitsbibliotheek te Budapest (v. G. SAJÓ-E. SOLTÉSZ, *Catalogus incunabulorum quae in bibliothecis publicis Hungariae asservantur*, Budapest, 1970, vol. II, p. 1055, no. 3548). (M.S.)

Hisc chronicis conscribendis contribuerunt: A.F.C. (Amandus F. Caeyers); A.V.D.H. (A.W. van den Hurk, Heeswijk); D.D.C. (Donatiaan De Clerck, Averbode); G.S. (Gervasius Slechten, Averbode); G.V.B. (G.C. van Boeschoten, Grimbergen); H.V.B. (H. van Bavel, Heeswijk); L.H. (Ludger Horstkötter, Hamborn); L.V.D. (L.C. Van Dijck, Tongerlo); M.S. (Marc Schneiders, De Essenburgh, Harderwijk); N.J.W. (Norbert J. Weyns, Tongerlo); W.M.G. (Wilfried M. Grauwen, Meise).